

بارت و سینما

(گزیده مقالات و گفت‌وگوهای رولان بارت درباره‌ی سینما)

رولان بارت

ترجمه‌ی مازیار اسلامی

نشر گام نو، ۱۳۸۴

معنای سوم، دیدرو و برشت و ایزنشتاین، ترک سالن سینما، چهره‌ی گاربو، نشانه‌شناسی و فیلم، درباره‌ی فیلم، سینما اسکوپ، درباره‌ی سینما اسکوپ پارت: جیمز موریسن، بارت و فیلم: جانانان رزنام.

مقالات و گفت‌وگوهای کتاب حاضر تلاشی است با پس‌لرزه‌ی زمین لرزه‌ای که بارت در گسل نقد ادبی به وجود آورد؛ زمین‌لرزه‌ای که پس‌لرزه‌های آن در قلمرو سینما نیز قابل رویت است. زمین‌لرزه‌ای که بارت به وجود آورد، سنت نقد ادبی زمانه‌ی خود را که تحت نفوذ سارتر بود برهم ریخت. گستره‌ی تأثیر بارت علاوه بر نظریه ادبی، دامن نظریه فیلم را هم گرفت.

بارت در رویکردی ساختارشکنانه و همراه با نویسندگانی چون دریدا، لاکان، فوکو و دیگران، نهضتی ساختارگرایانه بنیان گذاشت، حرکتی که از نیمه‌ی اول دهه ۶۰ میلادی آغاز شد و با جنبش مدرنیسم پایان یافت.

به بیانی بارت همان کاری را که دریدا در فلسفه انجام داد، در نقد ادبی صورت داد، یعنی شکستن ساختارها و اساس فکری گذشته. در واقع بارت در پی نظام فکری‌ای بود که متکی بر فرم و زبان باشد و به طرح مسائل انتزاعی با زبانی پیچیده می‌پرداخت. وی با شکستن تابوهای گذشته، قرائتی جدید در حوزه‌ی روشنفکری و به طور خاص در حوزه نقد ادبی ارائه داد.

بارت با نوشتن کتاب درجه صفر نوشتن، تومار نقد سنتی را در هم پیچید و با مؤلفه‌هایی جدید به بررسی آثار ادبی پرداخت. بارت نه تنها نقد سنتی، که نقد دانشگاهی را نیز به چالش کشید. به نظر بارت نقد آکادمیک به دلیل دوری از بحث‌های نظری و رویکردانی از تحلیل درونی نمی‌تواند نقدی کامل باشد و تمامی جوانب یک اثر را بگشاید. بارت را می‌توان در زمره‌ی پایه‌گذاران نقد نو دانست، نقدی که همیشه در پی دگرگونی‌های اساسی در نگرش منتقدان آثار ادبی است.

اما گستره‌ی تخریب بارت نظریه فیلم را هم متأثر کرد. نظریه فیلم در دهه‌ی ۱۹۷۰، بسیار مدیون کتاب مفصل و تحلیلی بارت ج/ا است. به گفته‌ی مترجم ج/ا شرحی است دقیق با رویکردی علمی به رمان سارازین اثر بالزاک، که بارت در آن کوشیده تعریفی دقیق از متن رئالیستی ارائه دهد. به دیدگاه بارت، مرجع متن رئالیستی، همان جهان واقعی مستقل و موجود نیست، بلکه این متن، حاصل همگرایی دو مجموعه مناسب است. از یک سو اثر تابع اقتصاد درون متنی است و از سوی دیگر متکی بر مجموعه‌ای از مناسبات بیرونی است. به نظر بارت رئالیسم به معنای نسخه‌برداری از امر واقعی نیست، بلکه به معنای نسخه‌برداری از یک نسخه نمایش داده شده از امر واقعی است.

مقالات و گفت‌وگوی بارت در کتاب حاضر، چکیده‌ای است از تأثیر نظر او بر سینما، که نمایی از چرخش‌های نظری بارت را نشان می‌دهد، دو مقاله‌ی پایانی به قلم جیمز موریسن که درباره‌ی نوشته‌های سینمایی بارت است، برخی از ابهامات ذاتی نوشتار بارت را توضیح می‌دهند.